

Zborník filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Philologica roč. XXXIX, 1992, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1992, 174 str.

Předkládaná zpráva se zaměřuje na jazykovědnou část bratislavského filologického sborníku (s. 9-141), který, ač vychází se značným zpožděním (schválen do tisku již v r. 1987), v převážně většině příspěvků neztratil svou aktuálnost a poznávací hodnotu. Z široce zastoupeného diapazonu lingvistických a lingvodidaktických disciplín (problematika obecně jazykovědná, foneticko fonologická, morfologická, syntaktická, lexikologická, textotvorná a didakticko-metodická) pokládáme za nejprínosnější ty stati, které na konkrétním jazykovém materiálu a s konfrontačním rusko-slovenským aspektem rozpracovávají určitou, třeba užší problematiku a přinášejí nová, v jiných kompendiích dosud neobsažená pozorování, jež prohlubují a upřesňují obraz ruštiny jako jazyka sice blízce příbuzného, ale s osobitými rysy, jimž až dosud badatelé nevěnovali pozornost.¹

Za přímo ukázkovou pokládáme stať Z. Novákové *Kategória čísla slovesných podstatných mien v ruskom a slovenskom texte*. Autorka v ni shrnuje výsledky své kandidátské disertace (MGU 1986) i svého následného bádání v oblasti užívání slovesných substantív na -NIE (-TIE) z hľadiska gramatickej kategórie čísla a ve shodě s badateľkou Petručinovou, ktorou cituje, dospívá k obecněji platnému závěru, že gramatické systémy takových blízce příbuzných jazyků, jako je ruština, slovenština a čeština, se v zá-

sadě neliší inventářem gramatických prostředků, ale sférou jejich užití, specifikou fungování a distribuce. Je překvapivé, ale zároveň symptomatičké, že v odborné literatuře autorkou zkoumanému jevu vlastně dosud nebyla věnována pozornost. Substantiva na -NIE (-TIE) s ohledem na gramatickou kategorii čísla jsou v kompendiích řazena jako abstrakta mezi singularia tantum s poznámkou, že plurálové tvary mohou tvořit tehdy, nabudou-li konkrétního odstínu. K tomu badatelé speciálně se zabývající touto problematikou dodávají, že plurálové tvary u dějových substantív mohou v některých případech vyjadřovat iterativnost a durativnost (I. Dulewiczowa), jindy intenzitu: *душевные испытания, невыразимые мучения* (Z. Šiška). K těmto poznatkům však Z. Nováková nové a přesvědčivé připojuje poznatek konfrontačního charakteru, a sice že singularovým tvarům ve slovenštině (a my dodáváme, že i v češtině) velmi často odpovídají plurálové tvary v ruštině. Z jejich četných příkladů uvedme pro ilustraci alespoň: *...bez váhania dal prednosť x ...он без колебаний предпочел; ...zabudol aj dýchať v očakávaní podrobnejšieho vysvetlenia x загал дыхания в ожидании подробных разъяснений; ...všetko vókol úpelo od utrpenia x все кругом вопило от страданий* atd. V této souvislosti zařazuje autorka zkoumaný jev i do další problematiky tzv. uzulární ekvivalence (termin Vl.

Barneta) a aktuálně se zamýšlí nad místem fenomenů tohoto řádu při zvládání cizího jazyka.

Obdobně najdeme nová upřesňující pozorování i v staticích dalších autorů. Např. G. Baláž v příspěvku *Проблематика возвратных глаголов на зянятиях по морфологии русского языка* názorně ilustruje sémantický rozdíl ruského *-ся* a *себя* (mimovolnost x záměrnost) na příkladu Проходя по комнате, он ударился коленом о стол x Он рассмеялся и ударил себя по колену (připomíná i Vinogradovův příklad он лишился жизни - *zemřel* x он лишил себя жизни - *spáchal sebevraždu*). Jiné případy užití *себя* (zdůraznění identity podmětu a předmětu) mohou nabývat až frazeologického charakteru: *взять себя в руки, держать себя с достоинством, вести себя прилично*. Za velmi zajímavé pokládáme např. zjištění, že neosobní tázací konstrukce typu *Как тебе живется?* předpokládají stručnou odpověď charakterizující stav subjektu vyvolaný vnějšími okolnostmi nezávislymi na jeho vůli (...когда я зашел к Сергею, он на мой вопрос, как ему живется, ответил: - *Скучно*), zatímco otázka *Как ты живешь?* předpokládá podrobnější odpověď.

V článku S. Šebejové *Несколько примечаний к разработке языкового материала по функционально-семантическому принципу* jsou konfrontovány ruské syntaktické řady typu *отвечать раздраженно* x *с раздражением* se slovenskými, přičemž se konstatuje v řadě případů rusko-slovenských paralel asymetrický vztah, který se konkrétně realizuje jako: a) proti obojí možnosti ve slovenštině je v ruštině

pouze předložkový pád substantiva, např. *вычитаво, с вычиткою* x *с упрехом; duchapritomne, с duchapritomnostou* x *с готовностью; рохыбовачне, с рохыбностоу* x *с сомнением* (zatímco *сомнительно* by už bylo predikativum); b) proti adverbium ve slovenštině je předložkový pád substantiva s relevantním přivlastkem, např. *одоводнеле* x *с полным правом* *требовать; ородстатнеле* x *с полным основанием* *гордиться* apod. Úzká vazba na lexikální okolí působí v případech typu: *увлекательно описывать* x *с увлечением* *взяться за работу; аппетитно* *приготовить (ужин)* x *с аппетитом* *съест* atd. V širších souvislostech se autorka zamýšlí nad syntaktickou synonymií a izofunkčností, což nemusí být vždy totéž.

S ohledem na své odborné zájmy pokládám za velmi zajímavé i stati z oblasti syntaxe a dějin slavistiky. Experimentální výzkum N. V. Bardinové si všimá propojení fungování spojek a osobitých intonačních ukazatelů v spontánním monologu. Článek Š. Švagrovského uvádí přehled málo známých faktů o slovanšské jazykovědě na Univerzitě Komenského v letech 1921 - 1945.² Samozřejmě každý z čtenářů sborníku se bude orientovat na svou zájmovou oblast v této zdařilé bratislavské publikaci (odhlédneme-li od dost častých tiskových chyb).

POZNÁMKY:

¹ V tomto ohledu má recenzované dílo shodnou orientaci jako společně sborníky katedry rusistiky FF UK a MGU Kon-

frontační studium ruské a české gramatiky a slovní zásoby I (Praha 1974) a II (Praha 1983).

² Zájemci o slavistiku vůbec a tzv. malé spisovné slovan-
ské jazyky zvláště mají v živé
paměti jeho faktograficky
velmi obsažný příspěvek v od-
dilu Diskusie K otázce genézy

a konstituovania jazyka juho-
slovanských Rusínov (Rusnia-
kov), Slavica Slovaca 19,
1984, 3, s. 248-263, který je
rovněž dnes aktuální vzhle-
dem k bohatství národnostních
skupin v bývalé Jugoslávii,
ale i k úloze vyznání (v da-
ném případě uniatského).

Zdeňka Trösterová